

СТАНОВИЩЕ ЛГБТК В УКРАЇНІ У СІЧНІ-ЧЕРВНІ 2024 РОКУ

У першій половині 2024 року в законодавстві, що стосується захисту прав ЛГБТК в Україні, не відбулося помітних змін. Розгляд законопроекту 9103 про реєстровані цивільні партнерства блокується ультраконсервативними депутатами Верховної ради, які посилаються на позицію провідних українських церков. Разом з тим, український уряд намагається просувати ухвалення законопроекту 5488 про поправки до антидискримінаційного та кримінального законодавства в рамках процесу європейської інтеграції України.

Адвокація ухвалення цих законопроектів, пряма допомога ЛГБТК людям, що постраждали від російської агресії, та підтримка українського війська залишаються головними питаннями діяльності українського ЛГБТК руху. Вперше з початку повномасштабного російського вторгнення у Києві відбувся Марш Рівності, який з міркувань безпеки мав обмежений характер. Водночас, ймовірно саме активізація публічної діяльності ЛГБТК руху та його союзників призвела до активізації його агресивних супротивників — ультраконсервативних та праворадикальних угруповань. За перше півріччя 2024 року було задокументовано більше випадків гомо/трансфобних погроз і нападів, ніж за весь 2023 рік.

Соціологічні опитування, однак, демонструють, що ставлення українського суспільства до ЛГБТК людей повільно, але впевнено, продовжує покращуватися. При цьому, провідні українські церкви послідовно декларують своє непримиренно гомо/трансфобне ставлення до своїх ЛГБТК співгромадян, яке нічим не відрізняється від ідеології Русского міра, та повторюють тези його пропаганди у цій сфері.

1. УЗАГАЛЬНЕНА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ

Законодавство і судочинство

У першій половині 2024 року в законодавстві, що стосується захисту прав ЛГБТК в Україні, не відбулося помітних змін. Два головних законопроекти в цій сфері — 9103 (про запровадження реєстрованого партнерства, доступного для одностатевих пар) та 5488 (про зміни до антидискримінаційного та кримінального законодавства) — не були розглянуті Верховною Радою.

Якщо розгляд законопроекту 9103 взагалі не був включений до порядку денного поточної сесії парламенту, то з законопроектом 5488 ситуація дещо краща: він, як і в минулому році, планується до розгляду. Втім, треба зауважити, що обидва ці документи були заплановані до розгляду ВРУ у 2023 році, але цього так і не сталося. Шанси на ухвалення законопроекту 5488 дещо підвищилися завдяки тому, що в урядовому «Звіті за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЕС)», ухваленому у грудні 2023 року, такий крок визначено як «пріоритетне завдання в межах імплементації положень Рамкового рішення Ради Європи 2008/913/ЈНА від 28 листопада 2008 р. про боротьбу з певними формами та проявами расизму та ксенофобії за допомогою кримінального права».

Кабінет Міністрів України оновив порядок призначення та виплат одноразової грошової допомоги у разі загибелі військовослужбовців згідно з ухваленим у грудні минулого року законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення і виплати одноразової грошової допомоги». Тепер до членів сім'ї загиблого, які можуть отримати такі виплати, зараховуються також і «жінка (чоловік), з якою (з яким) загибла (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили».

Фактично, це означає, що тепер таку грошову допомогу зможуть отримувати й одностатеві партнери загиблих військових. Це, однак, не скасовує дискримінаційного ставлення держави до одностатевих партнерів: на відміну від подружжя, їм доведеться доводити факт своїх сімейних відносин у судовому порядку. Також незрозуміло, чи звільняються партнери загиблих від оподаткування цієї грошової допомоги, як це передбачено для інших членів сім'ї.

11 квітня 2024 року Європейський суд з прав людини ухвалив рішення по справі «Картер проти України», в якому визнав те, що розслідування та покарання злочинів ненависті за ознакою сексуальної орієнтації як звичайних злочинів, без врахування мотивів нетерпимості, є порушенням статті 3 Європейської конвенції з прав людини (заборона катувань або негуманного чи принизливого поводження) у поєднанні зі статтею 14 (заборона дискримінації).

ДЕРЖАВНІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ, МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Міністр юстиції Денис Малюська заявив, що він ставиться до запровадження реєстрованих цивільних партнерств «максимально позитивно», але вважає, що з цього приводу в Україні ще немає «суспільного компромісу», тому потрібно й надалі комунікувати з консервативною частиною парламенту та суспільства. За його словами, він домовився з авторами законопроекту 9103, що, якщо цей документ не буде ухвалено Верховною Радою, то Міністерство юстиції внесе на розгляд парламенту свій, компромісний, законопроект. Цей документ не сподобається ні захисникам прав ЛГБТК, ні їхнім опонентам, але, на переконання міністра, він матиме шанси на успіх.

Серед усіх урядових відомств, Міністерство іноземних справ України завжди демонструвало найбільш послідовну позицію щодо захисту прав ЛГБТК людей, але його активність в цій сфері суттєво підвищилася після того, як при ньому було сформовано Раду з прав людини, гендерної рівності та різноманіття. Її секретарем став Зорян Кісь, відомий український ЛГБТК активіст, який тепер є співробітником МЗС. З нагоди Міжнародного дня проти гомо/трансфобії (17 травня), ця Рада оголосила конкурс проєктів, спрямованих на захисту прав людини представниць і представників ЛГБТК+ спільноти, та провела спеціальне засідання, присвячене, зокрема, адвокації ухвалення законопроектів 9103 і 5488.

Так само, МЗС у 2024 році стало єдиним урядовим відомством, яке висловило свою символічну підтримку прайд-місяцю (травень-червень), розфарбувавши свій логотип у соціальній мережі X у райдужні кольори. Посольство України в Угорщині приєдналося до спільної заяви представництв іноземних держав та міжнародних організацій перед проведенням 29-го Будапештського прайду, в якій вони висловили підтримку ЛГБТК спільноті та засудили її переслідування з боку угорського уряду.

Символічно підтримали українську ЛГБТК спільноту під час прайд-місяця також кілька інших державних установ, а саме Український інститут (представляє українську культуру у світі та формує позитивний імідж України за кордоном), Український культурний фонд (сприяє розвитку національної культури та мистецтва), Український молодіжний фонд (підтримує молодіжні ініціативи і виконує окремі завдання у сфері молодіжної політики), Укрпошта (державний і найбільший в Україні поштовий сервіс).

Після скарги представника Центру «Наш світ», Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (скорочено, «Нацрада»), яка виконує функції національного медіарегулятора, винесла припис громадській організації Рух «Всі разом!» за публікацію на її вебсайті статті «ЛГБТ-рух та педофілія: історичний зв'язок». Нацрада визнала порушення організацією «Всі разом!» вимог пункту 3 частини першої статті 36 Закону України «Про медіа» («На території України в медіа та на платформах спільного доступу до відео забороняється поширювати [...] висловлювання, що підбурюють до дискримінації чи утисків стосовно окремих осіб чи груп осіб за ознакою [...] сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності») та зобов'язала її усунути виявлені порушення. 14 березня рух «Всі разом!» оскаржив цей припис Нацради у Київському окружному адміністративному суді — наразі суд ще не виніс рішення по цій справі.

Нацрада також розмістила на своїх інтернет-ресурсах заяву до Міжнародного дня проти гомо/трансфобії (17 травня), в якій наголосила на важливості дотримання принципів рівності і недискримінації в медійному просторі та нагадала про заборону в ньому мови ворожнечі, пропаганди дискримінації та розпалювання ненависті, зокрема, стосовно ЛГБТК людей.

У 2024 році Уповноважений з прав людини Верховної Ради України Дмитро Лубінець та його офіс у своїй діяльності приділяли належну увагу питанням захисту прав ЛГБТК людей. Зокрема, у своїй

щорічній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році, український омбудсмен вкотре наголосив на потребі в ухваленні поправок до антидискримінаційного та кримінального законодавства і закону про реєстроване цивільне партнерство (що передбачено, відповідно, у законопроєктах 5488 і 9103).

До новоствореної Експертної ради з питань додержання рівних прав, запобігання дискримінації, домашньому насильству і торгівлі людьми при Представнику Уповноваженого з рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів увійшла низка ЛГБТК активістів, зокрема і представник Центру «Наш світ». У січні 2024 року представник омбудсмена Михайло Спасов направив листа голові Чернівецької обласної ради облради Олексію Бойку, в якому рекомендував «утримуватися в діяльності Чернівецької обласної ради від дій та рішень, які можуть бути розцінені як упереджене ставлення до ЛГБТК-людей», після того, як наприкінці 2023 року ця рада ухвалила звернення до Верховної Ради із закликом не ухвалювати законопроєкт 9103.

Вперше за останні роки, з початку 2024 подібних публічних звернень з боку місцевих рад до української державної влади помічено не було.

Представники Міністерства внутрішніх справ та Офісу Генерального прокурора України на різного роду заходах послідовно підкреслювали необхідність ухвалення законопроєкту 5488, спрямованого на боротьбу з дискримінацією, мовою ворожнечі та злочинами ненависті, зокрема, за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Так, на нараді-семінарі, проведеному в Ужгороді у березні 2024 року Державною службою України з етнополітики та свободи совісті в рамках проєкту «Підтримка впровадження європейських стандартів щодо боротьби з дискримінацією та прав національних меншин в Україні» для представників державної та регіональної влади, громадських організацій і національних спільнот, з цього приводу розгорілася бурхлива дискусія. Людмила Тимощук, представниця Управління моніторингу дотримання прав людини Міністерства внутрішніх справ України, роз'яснила учасникам заходу, що цей законопроєкт не спрямований на захист якихось окремих соціальних груп — він пропонує рівний захист всім громадянам України, незалежно від їхньої національності, кольору шкіри, мови, релігійних, політичних або інших переконань, статі, віку, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, місця проживання тощо.

У 2024 році Національна поліція, в цілому, ефективно виконувала свої функції по захисту нечисленних публічних ЛГБТК заходів від гомо/трансфобного насильства — зокрема, фестивалю квір-кіно Sunny Bunny та київського Маршу Рівності.

Хоча у організаторів Маршу Рівності 2024, який відбувся у Києві вперше з початку повномасштабного російського вторгнення, були певні проблеми з міською владою та поліцією, вони спромоглися знайти спільну мову. Київська міська державна адміністрація та особисто перший заступник голови КМДА Микола Поворозник напередодні маршу публічно закликали киян та гостей міста продемонструвати толерантність і взаємоповагу та забезпечили його успішне проведення.

Політика, мас-медіа та суспільство

Голова правлячої партії «Слуга народу» Олена Шуляк у 2023 році стала однією з народних депутаток/ів, які внесли на розгляд Верховної Ради законопроєкт 9103 про запровадження в Україні реєстрованого цивільного партнерства, доступного для одностатевих пар. У 2024 році серед українських політиків саме вона та народні депутати від партії «Голос» Інна Совсун і Дмитро Гурін були найактивнішими адвокатами цього документу, а також законопроєкту 5488 про боротьбу з дискримінацією, мовою ворожнечі та злочинами ненависті. Вони постійно брали участь у різноманітних заходах з цього приводу, давали інтерв'ю мас-медіа, публікували матеріали на власних і партійних інтернет-ресурсах.

Переважна більшість українських політиків, однак, просто ігнорували ці питання. Деякі з них, навпаки, намагалися всіма способами завадити розгляду та ухваленню цих законопроєктів, аргументуючи це власними переконаннями та/або позицією українських церков — зокрема, народний депутат від «Слуги народу» Ігор Фріс. Намагаючись підвищити шанси на ухвалення законопроєкту 9103, його ініціатори спробували змінити профільний комітет Верховної Ради, який

має попередньо розглянути цей документ, з поточного Комітету з питань правової політики на Комітет з питань інтеграції України до Європейського Союзу, але, через спротив Ігоря Фріса та інших гомофобних членів Комітету з питань правової політики, їм це не вдалося.

Юлія Тимошенко та її партія «Батьківщина», які в минулому році вирішили підвищувати свою популярність за рахунок просування гомо/трансфобної ідеології, у публічному просторі утримувалися від обговорення цієї тематики, але в парламентській діяльності послідовно виступали з ультраконсервативних позицій.

Головні політичні вороги ЛГБТК спільноти — радикально-націоналістичні та ультраконсервативні організації та окремі активісти — останніми роками були дуже мало помітні в українській політиці, але, вочевидь у зв'язку з певним підвищенням у 2024 році публічної активності українського ЛГБТК руху, вони також активізувалися, намагаючись завадити проведенню різного роду заходів, пов'язаних з ЛГБТК питаннями. Зокрема, у Києві невідомі особи розмалювали фасад київського кінотеатру «Жовтень», де планувався показ фільму «Уроки толерантності», гомофобними написами та націоналістичною символікою, а у Харкові показ цього фільму намагалася зірвати група молодиків з такими саме лозунгами та символікою.

Дуже показовою стала контракція до київського Маршу Рівності, який відбувся 16 червня 2024 року. Альтернативна «Хода на захист сім'ї і традиції» була організована журналістом і проповідником-харизматом Русланом Кухарчуком, який вже давно став центральною фігурою в гомофобному русі України. Однак, цього разу йому не вдалося мобілізувати на цей захід свою традиційну аудиторію — сім'ї консервативних протестантів і представників провідних українських церков, — тому основний контингент маршу, нібито присвяченого сімейним цінностям, складався з кількох сотень дуже молодих чоловіків під прапорами відомих своєю агресивністю ультраправих організацій, які приховували свої обличчя під «балаклавами». Таким чином, вперше український «рух за традиційну сім'ю» відкрито об'єднався з ультраправими радикалами.

Водночас, стало помітно, що деякі праворадикальні активісти пом'якшили ставлення до своїх ЛГБТК співгромадян. Зокрема, відома та популярна діячка націоналістичного руху, журналістка, блогерка та військовослужбовиця ЗСУ Олена Білозерська у своїх дописах фактично повністю відмовилася від гомофобної риторики та демонструвала розуміння проблем одностатевих сімейних партнерів. На початку 2024 року мер Івано-Франківська Руслан Марцінків, член правонаціоналістичної партії «Свобода», відомий своїми неодноразовими заявами про те, що гей не може бути українським патріотом, на чергове журналістське запитання про ставлення до ЛГБТК спільноти несподівано відповів вкрай обтічно: «Я люблю всіх людей. Я за них молюся. Господь сказав молитися навіть за ворогів. [...] По-іншому не може християнин».

Гучний публічний скандал розгорівся навколо рішення УПЦ-КП позбавити своєї нагороди відомого українського ЛГБТК активіста, голову об'єднання ЛГБТК військових Віктора Пилипенка. Свого часу голова цієї мікроцеркви патріарх Філарет, який також є засновником та офіційно вважається почесним патріархом Православної церкви України, нагородив Віктора Пилипенка, разом з іншими військовослужбовцями його частини, медаллю УПЦ-КП «За мужність і любов до України» — але, коли у церкві дізналися, що Пилипенко є атеїстом та ЛГБТК активістом, то анулювали цю нагороду з формулюванням «не розділяємо його гріховних уподобань і агітацію ЛГБТ».

Таке рішення викликало бурю емоцій та майже одностайне засудження у ЗМІ та соціальних мережах — зокрема, його рішуче засудила вищезгадана Олена Білозерська. Кілька інших військовослужбовиць/ців на знак протесту відмовилися від власних нагород, які вони отримали від УПЦ-КП. На їхню думку, це не церква робила їм честь, а вони підтримували авторитет цієї сумнівної церкви та її ще більш одіозного патріарха, погоджуючись отримати від них нагороду, але після такого вчинку вже не хочуть мати з ними нічого спільного.

Під час прайд-місяця, як і минулого року, на знак підтримки ЛГБТК знову розфарбували свої логотипи у веселкові кольори чимало українських бізнесів, ЗМІ, культурних установ — зокрема, такі великі та відомі, як оператори мобільного зв'язку Vodafone і Lifecell, торгівельна мережа з продажу

електроніки та побутової техніки Comfy, телеканали «Новий» та «Київ», Одеський національний художній музей та Музей Ханенків у Києві.

Це не привернуло помітної уваги з боку ЗМІ та широкого суспільства, за винятком «Української літературної газети», яка перепублікувала з вебсайту гомофобного руху «Всі разом!» під керівництвом вищезгаданого Руслана Кухарчука статтю «Як Музей Ханенків і Одеський музей перетворюються на закритий пропагандистський кластер». Так само, гомофобний запис із посиланням на цю статтю був опублікований на офіційній Фейсбук-сторінці Національної спілки письменників України. Ймовірно, обидві ці публікації відображають особисту позицію Михайла Сидоржевського, який є головним редактором «Української літературної газети» та очолює НСПУ — відомо, що він сповідує ультраконсервативні та радикально-націоналістичні погляди. Після цього кілька членкинь НСПУ заявили про свій вихід з цієї організації, а виконавча продюсерка та ведуча Громадського радіо Ана Море подала скаргу щодо «Української літературної газети» до Комісії із журналістської етики.

Фактично, сьогодні в Україні саме вебсайт руху «Всі разом!» став основним джерелом відверто ворожих до ЛГБТК людей публікацій, сповнених маніпуляцій, перекручень та ультраконсервативної пропагандистської риторики. Решта гомо/трансфобних (переважно, релігійних) ресурсів рідко публікують власні матеріали такого роду, віддаючи перевагу поширенню статей з цього сайту. Руслан Кухарчук та його невідомі помічники пильно стежать за новинами на ЛГБТК тематику і оперативно реагують на них — наприклад, на пропозицію директора Інституту національної пам'яті Антона Дробовича не демонтувати сумновідому київську Арку дружби народів (пам'ятник радянської доби), а розфарбувати її у веселкові кольори, надавши їй інший сенс — символу ЛГБТК спільноти або просто райдуги над водою, як це вже було під час Євробачення 2017.

Ця ідея викликала бурхливе обурення Руслана Кухарчука, але цілком спокійну та дещо іронічну реакцію з боку широкої публіки. Дослідження громадської думки, здійснене у травні 2024 року Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Центру «Наш світ», вчергове підтвердило висновки аналогічних минуло- та позаминулорічного опитувань: ставлення українського суспільства до ЛГБТК людей є переважно нейтральним або дружнім, і всі останні роки воно повільно, але невпинно, покращується.

Зокрема, кількість тих, хто вважає, що ЛГБТ люди повинні мати ті самі права, що й решта громадян України у 2024 році склала 70,4%, що на 3,1% більше, ніж у 2023 році, та на 6,7% більше, ніж у 2022. Навіть серед тих, хто загалом негативно ставиться до ЛГБТ людей, більше половини (51%) погодилися з тим, що вони повинні мати рівні права.

Запровадження реєстрованого цивільного партнерства для одностатевих пар у 2024 році підтримало 28,7% опитуваних, байдуже поставилися до цього 25,6%, негативно — 35,7%. Таким чином, вже більше половини українців/ок не мають заперечень проти цього. Якщо два роки тому розрив між тими, хто підтримує цивільне партнерство для одностатевих пар, і тими, кому це не подобається, складав 18,3% на користь останніх, то у 2024 році він скоротився до 7%.

ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Як і кілька попередніх років, у 2024 провідні українські церкви, що входять до складу Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (надалі скорочено — ВРЦіРО), у своїй публічній діяльності майже не торкалися ЛГБТК питань. Водночас, за свідченнями народних депутатів, які підтримують законопроекти 5488 і 9103, вони все ще зберігають суттєвий вплив на українських законодавців у своїх намаганнях блокувати ухвалення будь-яких документів, які захищають рівність прав для ЛГБТК людей.

Українські церкви не поділяють будь-яке пом'якшення недружнього ставлення до ЛГБТК, що спостерігається серед їхніх одновірців на Заході — зокрема, глава ПЦУ митрополит Епіфаній відкинув пропозицію взяти приклад з папи Римського Франциска, який дозволив священникам благословляти одностатеві пари, вказавши на те, що таку позицію папи не підтримують навіть римо- та греко-католицькі єпископи України.

Майже припинивши гомофобну пропаганду власного виробництва, українські релігійні ресурси, а надто протестантські, продовжують поширювати вкрай маніпулятивні матеріали з вебсайту провідного гомофобного руху «Всі разом!», які порушують всі норми журналістської етики. Подібно до російської пропаганди, ці матеріали створюють у читача абсолютно хибне враження про Україну як «лівацьку» країну, в якій свободи слова та віросповідання грубо порушуються на угоду «пропаганді гомосексуалізму» та «гендерної ідеології», а захисники «традиційних цінностей» піддаються репресіям.

Неочікуваним ефектом цього для українських церков стало те, що певні їхні західні колеги — переважно, ультраконсервативні протестанти США — повірили російській пропаганді, підкріпленій аналогічними заявами з українського боку, що помітно підірвало підтримку України серед американських консерваторів. Зокрема й через це, з початку 2024 року ВРЦіРО та представникам окремих церков довелося провести низку зустрічей з представниками консервативних релігійних і політичних кіл США, на яких вони намагалися розвіяти негативний ефект власної гомо/трансфобної пропаганди та забезпечити критично важливу підтримку українського спротиву російській агресії з боку останніх.

Водночас, ВРЦіРО не відмовилася від використання штампів гомофобної пропаганди, протестуючи проти проведення Маршу Рівності в Києві як частини «ліворадикального політичного руху, який є продовженням марксизму минулого» та характеризуючи законопроекти, спрямовані на захист прав ЛГБТК, як «закони, які сприяли б поширенню гріха розпусти і аморальності в українському суспільстві».

ЛГБТК спільнота

Сприяння опору російській агресії та виживання в умовах війни залишилися головними питаннями для українського ЛГБТК руху у першій половині 2024 року. Завдяки міжнародній допомозі, ЛГБТК організації мали змогу підтримувати діяльність шелтерів для вимушених переселенців, надавати пряму матеріальну, фінансову та психологічну допомогу постраждалим від військових дій.

Іншим важливим напрямком діяльності ЛГБТК руху залишилась адвокація ухвалення законодавства, спрямованого на захист прав ЛГБТ людей — насамперед, законопроектів 5488 і 9103, — а також правова допомога постраждалим від гомо/трансфобної дискримінації та насильства.

Переважна більшість публічних ЛГБТК акцій, як і в попередньому році, мали метою привернути суспільну увагу до ЛГБТК людей, які у складі українського війська захищають країну від російської агресії, та специфічних проблем, з якими вони стикаються через свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність. У лютому 2024 року ХарківПрайд повідомив, що рекламний голдинг Megapolis без будь-яких пояснень припинив спілкування щодо проведення інформаційної кампанії на підтримку ЛГБТК військових, запланованої ХарківПрайдом спільно з громадською організацією «Різні.Рівні». Ця кампанія, у вигляді розміщення портретів військових та їхніх історій на рекламних площинах Києва та Харкова, все ж була поведена пізніше.

Аналогічний інформаційно-адвокаційний характер мало розміщення на київському Майдані незалежності символічного «Укриття від нетерпимості», також за ініціативою платформи «Різні.Рівні». Воно мало привернути увагу громадськості до питання гомо/трансфобного насильства та необхідності ухвалення законопроекту 5488, спрямованого на подолання цієї проблеми.

Під керівництвом відомої харківської ЛГБТК і феміністичної активістки Анни Шаригіної, яка тимчасово очолила КиївПрайд до формування повноцінної нової команди, у столиці досить успішно пройшов перший з початку повномасштабного російського вторгнення Марш Рівності. З міркувань безпеки, він мав обмежений і закритий характер — для участі в ньому треба було попередньо зареєструватися, і організатори з самого початку орієнтувалися лише на близько півтисячі учасників. Попри суто символічний характер (хода була дуже нетривалою), марш привернув велику увагу з боку ЗМІ, ЛГБТК спільноти та її союзників, а також її опонентів — ультраконсервативних і праворадикальних організацій, які організували контрмарш під лозунгом «захисту сім'ї і традиції».

Громадська організація «Українські ЛГБТ військові за рівні права» та окремі військові ЛГБТК активісти брали активну участь в адвокаційних кампаніях із просування законопроектів 9103 і 5488, безпосередньо представляючи тих, хто захищає Україну від російської агресії. Що стосується власне військової служби, вони свідчили про загалом толерантне ставлення з боку товаришів по службі та командування, але вказували на наявність системної дискримінації одностатевих сімейних партнерів з боку держави, яка особливо болісно відчувається під час війни, а також окремі випадки цькування та навіть насильства, пов'язані з досі поширеною в українському суспільстві гомо/трансфобією.

За численними свідченнями трансгендерних осіб, українські лікарі практично припинили ставити діагнози «Транссексуалізм» і «Гендерна дисфорія», які можуть бути підставою для зняття з військового обліку. Вочевидь, офіційної заборони на це немає, але лікарі тепер бояться, що ними можуть зацікавитися правоохоронні органи, підозрюючи їх у сприянні ухиленню військовозобов'язаних від військової служби. Чітких медико-психологічних критеріїв придатності або непридатності до військової служби осіб, яким було поставлено згадані діагнози (код F64 згідно з чинною Міжнародною статистичною класифікацією хвороб 10-го перегляду), досі не існує, тому лікарі несуть повну особисту відповідальність за свою оцінку стану таких осіб. Це призвело до того, що наразі в Україні офіційний процес гендерного переходу для транс*жінок фактично призупинено.

2. НАСИЛЬСТВО, ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ІНШІ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛГБТК¹

За перше півріччя 2024 року моніторинговою мережею Центру "Наш світ" було задокументовано 39 випадків дій на ґрунті гомофобії / трансфобії, дискримінації та інших порушень прав за ознаками СОГІ в Україні. Розподіл задокументованих кейсів по регіонах був наступним (див. Таблицю 1):

Таблиця 1

Регіон	Кількість
Київ та Київська область	16
Житомир	4
Харків	4
Луцьк та Волинська область	3
Дніпро	2
Закарпатська область	2
Львів	2
Херсонська область	2
АР Крим	1
Вінниця	1
Одеса	1
Полтава	1
Загалом	39

¹ У цьому розділі кількість задокументованих порушень прав ЛГБТ може перевищувати кількість кейсів, тому що у деяких випадках було порушено більш ніж одну сферу прав.

Порушення з боку окупаційної влади на тимчасово окупованих територіях

Задokumentовано один випадок застосування дискримінаційної норми російського законодавства щодо так званої «заборони пропаганди ЛГБТ»: у березні 2024 року на 23-річного мешканця окупованої Ялти було накладено штраф у 100 тисяч рублів за те, що він з'явився у нічному клубі в жіночому одязі.

Також в цей період був задokumentований випадок фізичного насильства і погроз сексуального характеру з боку російських військових щодо трансгендерної жінки, який відбувся у травні 2023 року в окупованих Олешках Херсонської обл.

Дії на ґрунті нетерпимості до ЛГБТК з боку приватних осіб або груп

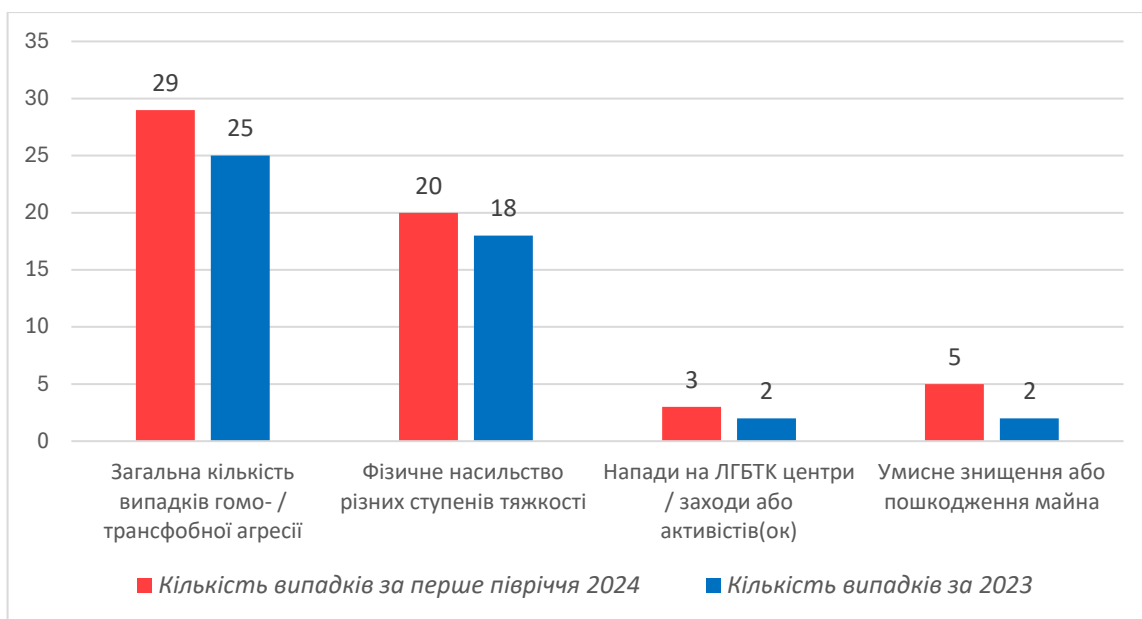
Найбільша кількість випадків (29) стосується дій на ґрунті гомофобії та трансфобії. 20 із них можна охарактеризувати як злочини ненависті, 8 — як інциденти ненависті, 6 кейсів прояви мови ворожнечі згідно класифікації ОБСЄ. У цих випадках були відзначені такі види порушень (див. Таблицю 2):

Таблиця 2

Види порушень	Кількість
образи, погрози, приниження людської гідності	22
фізичне насильство різних ступенів тяжкості	20
гомофобні написи / висловлювання	6
умисне знищення або пошкодження майна	5
напади на ЛГБТК центри / заходи або активістів(ок)	3
гомофобія / трансфобія в сім'ї	2
розбій, вимагання	2
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	1

У першій половині 2024 року спостерігалось суттєве зростання гомофобної і трансфобної агресії — 29 випадків проти 25 за весь попередній 2023 рік. На нашу думку, це можна пов'язати, насамперед, зі збільшенням публічної активності як ЛГБТК організацій і активістів(ок), так і різного роду гомо/трансфобні угруповань.

Зокрема це стосується випадків фізичного насильства і нападів на ЛГБТК центри / заходи або активісток(ів). До таких нападів також можна додати умисне знищення або пошкодження майна (4 із 5 випадків), якого зазнали різні бізнес-заклади через свою підтримку прайд-місяця, кінофестивалю Sunny Bunny та інших ЛГБТК заходів. На діаграмі нижче наведені ці дані за перше півріччя 2024 року у порівнянні з аналогічними даними за весь 2023 рік.

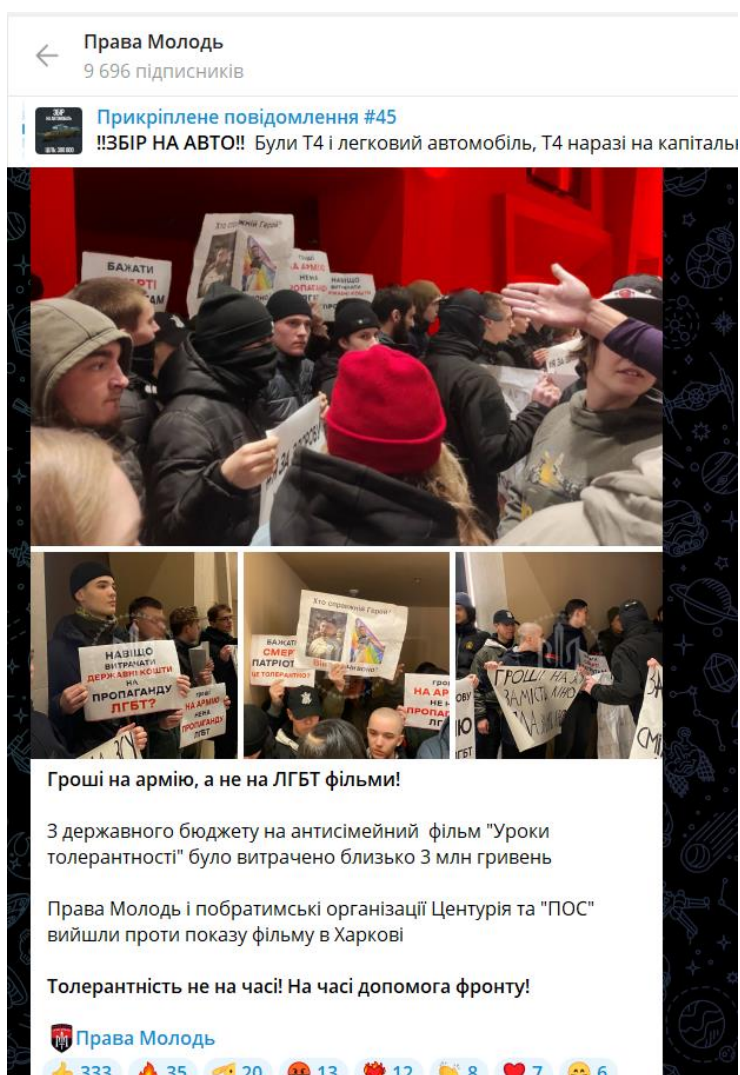
Кейс 2317

8 березня 2024 року в одному із столичних скверів 24-річний гей піддався фізичному насильству з боку групи агресивних молодиків лише тому, що відмовився відповісти на їхнє запитання щодо свого ставлення до ЛГБТК (див. фото нижче).

Кейс 2321

16 лютого 2024 року у харківському кінотеатрі Multiplex група молодиків із угруповань «Права молодь» і «Центурія» заблокувала вхід до залу, де мала відбутися демонстрація фільму «Уроки толерантності». До прямого фізичного насильства не дійшло через присутність поліції, але їхній пікет був настільки щільним, що складав реальну перепону та наражав на небезпеку відвідувачів заходу (див. скриншот нижче).

Взаємодія з правоохоронними органами

У 18 кейсах була відзначена взаємодія потерпілих із правоохоронними органами. У 6 з них були задокументовані випадки порушень прав ЛГБТК людей з боку правоохоронців (див. Таблицю 3):

Таблиця 3

Порушені права (якими діями)	Кількість
ефективні засоби правового захисту (неналежне виконання функцій по захисту прав)	5
рівність і недискримінація (упереджене ставлення у зв'язку з сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю)	2
свобода та особиста недоторканність (порушення процесуальних норм, образи, приниження людської гідності, погрози)	1

Майже всі випадки порушень з боку правоохоронних органів стосувалися порушення права на ефективні засоби правового захисту, і насамперед, неврахування гомофобного чи трансфобного мотиву при скоєнні злочинів. Частіш за все, правоохоронці кваліфікували їх як завдання легких тілесних ушкоджень без зазначення мотиву нетерпимості. Два випадки притягнення злочинців до відповідальності з урахуванням мотиву нетерпимості за ознаками СОГІ, що були відзначені у 2023 році (за статтями 161 і 67 ККУ, про які ми згадували у минулорічному звіті), наразі залишаються єдиними в усій українській судовій практиці.

Принаймні у двох справах 2024 року, в яких Центр «Наш світ» забезпечує адвокатській супровід потерпілих, працівники поліції і прокуратури, які займаються розслідуванням, проігнорували прецеденти минулорічних вироків українських судів по аналогічних справах, а також рішення ЄСПЛ по справі «Картер проти України» (квітень 2024 року), в якому суд вказав на порушення Європейської конвенції з прав людини у випадках, коли правоохоронні органи відмовлялися досліджувати гомофобні / трансфобні мотиви злочину. Клопотання про належну перекваліфікацію цих справ зі статті 125 ККУ (легкі тілесні ушкодження) на статтю 161 (порушення рівноправ'я громадян) були відхилені прокуратурою Солом'янського р-ну міста Києва і Бучанською районною прокуратурою у Київській області без жодних розумних аргументів.

При цьому, на кількох відео, які зробили учасники конфлікту, а також на відео з бодікамер поліцейських, чітко чути, що правопорушники керувалися саме гомофобним мотивом. Внаслідок неналежної кваліфікації, ініціаторці конфлікту вдалося уникнути відповідальності через те, що вона нібито не нанесла достатньо серйозних ударів потерпілим, щоби кваліфікувати її дії як завдання легких тілесних ушкоджень. Те, що вона розпалювала ворожнечу та підбурювала до дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації, залишилося поза увагою правоохоронних органів, хоча такі дії становлять склад злочину за статтею 161 ККУ.

У **сфері зайнятості** було задокументовано два випадки дискримінації за ознаками СОГІ: 1) образи і тиск з боку начальника, що призвело до звільнення за власним бажанням, 2) дискримінаційне оголошення про вакансії.

У **сфері надання товарів і послуг** було задокументовано 5 випадків дискримінації за ознаками СОГІ, що полягали у відмові в обслуговуванні, відмові в оренді приміщення, незаконному виселенні з житла, упередженому ставленні, образах, приниженні людської гідності та погрозах.

©Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ», 2024

E-mail: nashsvit@gay.org.ua

Вебсайт: <https://gay.org.ua/>

Facebook: <https://www.facebook.com/nashsvitcenter>

Instagram: <https://www.instagram.com/nashsvitcenter>

При використанні матеріалів звіту обов'язковим є посилання на Центр "Наш світ". Цей звіт (українською та англійською мовами) розміщено на вебсайті Центру "Наш світ".

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Німецького фонду Маршалла Сполучених Штатів Америки. Її зміст є виключною відповідальністю Центру «Наш світ» і не обов'язково відображає позицію Німецького фонду Маршалла